

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.3>

Григорій ГРИГОРЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методик викладання спортивно-педагогічних дисциплін, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84122

ORCID: 0000-0002-9710-0790

Дарина ГРИГОРЕНКО

асистент кафедри методик викладання спортивно-педагогічних дисциплін, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84122

ORCID: 0000-0002-1470-3351

Бібліографічний опис статті: Григоренко, Г., Григоренко, Д. (2022). Психолого-педагогічний та соціальний супровід пізнавально-оздоровчої діяльності учнів. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 16–21, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.3>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПІЗНАВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Стаття носить аналітичний характер. Метою дослідження є теоретичний аналіз психолого-педагогічного та соціального супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності учнів закладів загальної середньої освіти. Зазначається, що соціальний, психолого-педагогічний супровід пізнавально-оздоровчої діяльності учнів представляє собою систему загальної практики педагогів. Вона впливає на створення оптимальних соціальних, психоемоційних, духовно-соматичних умов допомоги учням у вирішенні їх особистісних проблем, пов'язаних з індивідуальним соціальним розвитком, психічним, соматичним і духовним здоров'ям, успішною пізнавально-оздоровчою діяльністю, ефективною діловою та міжособистісною комунікацією, з соціально-життєвим самовизначенням, особистісною ідентифікацією учня, як здоров'ятворчої особистості. Звертається увага на ефективне використання сучасних інноваційних технологій, активних методів пізнавальної, виховної, оздоровчої, здоров'ятворчої діяльності учнів, а саме: на теоретико-пізнавальну, дослідницьку діяльність; дискусії; персоніфіковану рефлексивну діяльність; інтерактивні форми діяльності. Структура психолого-педагогічного та соціального супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності учнів в умовах освітньо-виховного процесу забезпечила визначення професійних функцій педагога (діагностична, прогностична, проєктивна, організаційно-інформаційна, контроль-оцінна та корекційно-мотиваційна функції). Позитивний результат означений супровід учнів мав за рахунок його властивостей (інформативність, операційність, дозованість впливу педагогічних чинників) та через оперативний зворотний зв'язок в системах «учень – педагог», «учень – учень», «учень – колектив класу», «педагог – колектив класу», на основі яких вчитель вдосконалює та оптимізує супровід діяльності учнів. Автори зазначають, що реалізація вчителем своїх професійних функцій в процесі супроводу освітньо-виховної, фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів забезпечує формування у них впевненості у собі та адекватної самооцінки; створення комфортного психоемоційного стану та психоемоційної саморегуляції; задоволення від спілкування та суспільної діяльності; усвідомленої мотивації досягнення позитивної «Я» – концепції як ціннісного аспекту здоров'я кожного учня.

Ключові слова: пізнавально-оздоровча діяльність, психолого-педагогічний та соціальний супровід, педагогічні технології, функції педагога.

Нригорій HRYHORENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Teaching Methods of Sport-Pedagogical Disciplines, SHEI «Donbass State Pedagogical University», Sloviansk, Ukraine, 84122

ORCID: 0000-0002-9710-0790

Дарина HRYHORENKO

Assistant at the Department of Teaching Methods of Sport-Pedagogical Disciplines, SHEI «Donbass State Pedagogical University», Sloviansk, Ukraine, 84122

ORCID: 0000-0002-1470-3351

To cite this article: Hryhorenko, H., Hryhorenko, D. (2022). Psykhologo-pedahohichnyy ta sotsialnyy suprovod piznavalno-ozdorovchoi diyalnosti uchniv [Psychological-pedagogical and social support of cognitive-health activity of students]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 16–21, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.3>

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL AND SOCIAL SUPPORT OF COGNITIVE-HEALTH ACTIVITY OF STUDENTS

The article is analytical. The purpose of the study is the theoretical analysis of psychological and pedagogical and social support of cognitive and health activities of students of general secondary education institutions. It is noted that social, psychological and pedagogical support of cognitive-health activity of students is a system of general practitioners of teachers. It affects the creation of optimal social, psycho-emotional, spiritual-somatic conditions for students assistance in solving their personal problems associated with individual social development, mental, somatic and spiritual health, successful cognitive-health activities, effective business and interpersonal communication, with socio-vital self-determination, personal identification of the student, as a healthcare personality. Attention is drawn to the effective use of modern innovative technologies, active methods of cognitive, educational, health, health activity of students, namely: on theoretical-cognitive, research activity; discussions; personified reflexive activity; interactive forms of activity. The structure of psychological and pedagogical and social support of the cognitive-health activity of students in the conditions of educational and educational process ensured the definition of professional functions of the teacher (diagnostic, prognostic, projection, organizational and informational, control and evaluation functions). The positive result is the accompaniment of students had due to its properties (informativity, operations, the intensity of the influence of pedagogical factors) and through the operational feedback in the system "student – pedagogue", "student – student", "student – class", "pedagogue – collective class", on the basis of which the teacher improves and optimizes the accompanying activity of students. The authors note that the implementation of the teacher of its professional functions in the process of supporting educational and health activities of students provides the formation of self-confidence and adequate self-esteem; creation of a comfortable psycho-emotional state and psycho-emotional self-regulation; satisfaction with communication and public activity; A conscious motivation of achieving a positive "I" – concept as a value aspect of each student.

Key words: cognitive-health activity, psychological and pedagogical and social support, pedagogical technologies, functions of the teacher.

Актуальність проблеми. Основним пріоритетом розвитку сучасної освіти країни має стати забезпечення необхідного психолого-педагогічного та соціального супроводу особистості дитини, який цілеспрямовано впливає на її інтелектуальний, психофізичний розвиток, моральні, духовні цінності, які б забезпечували формування її індивідуального життєвого досвіду, суспільної самореалізації; він потребує інноваційних розробок та їх впровадження у сфері освіти, соціальної роботи, провідною ідеєю яких є гуманізація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальний супровід, як зазначають М. Галагузова, І.Зверєва, Н.Зимівець, А.Капська, Г. Лактіонова, І. Липський, С.Омельченко, С.Харченко та інші вчені, передбачає створення необхідних соціальних та психолого-педагогічних умов життєдіяльності особистості, допомоги, надання їй відповідних послуг. Соціальний, психолого-педагогічний супровід освітньої, пізнавально-оздоровчої діяльності учнів є базовим деонтологічним принципом гуманістичної системи освіти. Він відображає конструктивні особливості нової парадигми розвитку загаль-

ноосвітньої школи як здоров'язриваючої соціально-педагогічної структури відкритого типу системи соціальної роботи (Григоренко, 2010). Їх продуктивність детермінує педагогічна майстерність вчителя, його деонтологічне мислення, тобто, «здатність педагога аналізувати свої вчинки і вчинки інших учасників педагогічного процесу, розкривати їхні мотиви, прогнозувати поведінку в можливих ситуаціях» (Шевченко, 2018, с.126).

Аналіз наукових досліджень з вищезначеної соціально-педагогічної проблеми доводить, що деонтологічно структурований супровід освітньо-виховної діяльності учнівської молоді є потужним чинником їх соціалізації, формування особистості, здатної до соціально-ціннісного самовизначення й суспільної самореалізації. О.Беспалько, Р.Вайнола, Г. Григоренко, А.Капська, І. Липський, О.Паскаль, В.Поліщук, С.Омельченко, М.Роганова, С.Харченко визначають, що соціальний, педагогічний, психологічний та морально-етичний супровід навчально-виховної діяльності учнів потребує деонтологічної технологізації, особливо, в процесі їх здоров'ятворчої практики, яка повинна

системно спрямовуватися на розвиток життєвих компетентностей.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі психолого-педагогічного та соціального супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності учнів закладів загальної середньої освіти. Ефективності означеного дослідження в галузі сучасної педагогіки та соціальної роботи сприяло використання теоретичних і емпіричних методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічний та соціальний супровід діяльності учнів ми практично реалізували як виховну систему, що забезпечувала гарантований результат діяльності педагога, спрямованої на оперативну та превентивну допомогу учням у вирішенні життєвих завдань, ситуацій, особистісних проблем, пов'язаних з їх психосоматичним здоров'ям, психомоторними можливостями (Харченко, 2006; Омельченко, Пристинський, 2014; Григоренко, 2016).

Поняття «соціальний, психолого-педагогічний супровід пізнавально-оздоровчої діяльності учнів» ми розглядаємо як систему загальної практики педагогів, що цілеспрямовано впливає на створення оптимальних соціальних, психоемоційних, духовно-соматичних умов превентивної та оперативної допомоги учням у вирішенні їх особистісних проблем, пов'язаних з індивідуальним соціальним розвитком, психічним, соматичним і духовним здоров'ям, успішною пізнавально-оздоровчою діяльністю, ефективною діловою та міжособистісною комунікацією, з соціально-життєвим самовизначенням, особистісною ідентифікацією учня, як здоров'ятворчої особистості.

Психолого-педагогічний та соціальний супровід пізнавально-оздоровчої спрямованості в разі проблемно-пошукової діяльності учнів характеризується тим, що педагог в умовах позитивної психоемоційної атмосфери занять реалізує: – пізнавально-оздоровчий батл учнів, що спрямований на вирішення суперечностей між новими фактами, інформацією в галузі здоров'ятворчої діяльності; – актуальність наявних знань учнів, їх здоров'ятворчий досвід; – спонукання кожного учня на рівні мікрогруп, колективу класу до порівняння, зіставлення фактів, явищ, дій, результатів пізнавально-оздоровчої діяльності людини та їх узагальнення на рівні інноваційних шляхів осо-

бистісного використання; – максимальне використання міжгалузевої та міждисциплінарної дивергентної аргументації щодо розвиваючих, зберігаючих здоров'я процесів, формування культури здоров'я тощо.

Структура психолого-педагогічного та соціального супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності учнів забезпечила ефективне використання педагогом активних методів пізнавальної, виховної, оздоровчої діяльності учнів: теоретико-пізнавальну, дослідницьку діяльність; інтерактивні форми діяльності; дискусії; персоналізовану рефлексивну діяльність. Практично доведено, що у процесі психолого-педагогічного й соціального супроводу найбільш ефективними для використання є: імітаційні вправи; ділова гра; методи вітагенного навчання в аспекті «досвід життя→життєвий досвід»; обговорення у загальному колі проблемних питань: ситуація-проблема, ситуація-оцінка, ситуація-вправа; «Мозковий штурм», «Дерево асоціацій», «Мапа думок (рішень)», «Знайди альтернативу», «Круглий стіл»; моделювання життєвих ситуацій та поведінки у певних умовах; підготовка творчих звітів, рефератів, презентацій, дискусій, відео сюжетів, міні проектів, словників; розробка здоров'ярозвиваючих фізкультурних комплексів тощо.

Використання різноманітних педагогічних технологій із вирішення творчих завдань характеризується тим, що педагог в передбачуваних ним психоемоційних умовах використовує дивергентні карти, де завдання мають не одну, а багато правильних відповідей. Учні необхідно вдатися до пошуку комплексних відповідей на різні питання і аргументації здоров'ятворчої діяльності людини, при цьому педагог: – демонструє впевненість і віру в творчі можливості вихованців, надію на позитивні результати їх творчої діяльності; – енергійно актуалізує знання кожного з них на рівні міжгалузевих та міждисциплінарних зв'язків; – наполягає на корегуванні й вдосконаленні їх саногенного мислення, життєвого досвіду, культури здоров'я з акцентом, що це є оригінальна духовно-соматична цінність особистості; – віддає належну увагу працьовитості, здібностям, наполегливості кожного учня використовуючи позитивні вербальні мотиватори-стимули до пізнавально-оздоровчої діяльності (Григоренко, 2016).

Використання здоров'язрозвиваючих ігрових ситуацій, пізнавально-оздоровчих ігор передбачає включення наступних психолого-педагогічних дій супроводу з боку вчителя: – оригінальний і емоційно збагачений підхід до моделювання діяльності учнів; – реалізація індивідуальних особливостей учнів в сценарії гри (правила, умови, регламент, критерії визначення результату); – підтримка, визнання творчих здібностей вихованців, стимулювання, співпраця, співпереживання; – спонукання учнів до колективної, командної, партнерської взаємодії, співпраці, взаємодопомоги, здоров'ятворчої емпатії; – створення позитивного психоемоційного клімату та ситуації успіху; – оцінка помилок учнів з позиції «життєвий досвід – син помилок гірких».

Використання прийомів роботи учнів з інформаційними джерелами (науково-популярна, друкована, періодична література, мережа Internet ресурсів тощо) в галузі формування психосоматичного здоров'я, здорового способу життя, культури здоров'я людини характеризувало означений супровід тим, що педагог в умовах позитивної психоемоційної атмосфери реалізує: – спонукання учнів до самостійного пошуку інформації в галузі особистісно орієнтованого формування здорового способу життя, здоров'я, структурування сучасних виховних технологій розвитку, удосконалення психосоматичного здоров'я, здоров'ятворчого світогляду людини, виховання саногенного мислення щодо здорового способу життя, подолання шкідливих звичок, розвитку та збереження репродуктивного здоров'я молодшої людини, культури статевих відносин; – формування переконань відносно необхідності мати кожному учню індивідуально складений тезаурус здоров'ятворчості як понятійно-категоріальну основу його саногенного мислення, світогляду; – формування науково-дослідницьких здібностей та духовно-соматичної рефлексії шляхом підготовки учнями звітів, рефератів, міні-проектів, презентацій, відеосюжетів з проблем збереження та вдосконалення здоров'я.

Таким чином, викладені структуровані закономірності ефективної реалізації психолого-педагогічного й соціального супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності учнів дозволили нам визначити і систематизувати низку професійних функцій педагогів, на засадах яких

вони цілеспрямовано реалізовували виховний потенціал: – *діагностична функція* вчителя спрямовується на вивчення індивідуальних особливостей учнів, які підлягають означеному супроводу (вік, стать, стан психосоматичного здоров'я, психомоторних можливостей, тип вищої нервової діяльності, темперамент, рівень сформованості особистісної культури здоров'я, особливості характеру учня тощо); – *прогностична функція* педагога полягає у передбаченні та плануванні результатів, педагогічного інструментарію супроводу учнів, що є підґрунтям інноваційного підходу до його реалізації в освітньо-оздоровчому середовищі школи, особистісно орієнтованому формуванні культури здоров'я школярів; – *проєктивна функція* забезпечує педагогу здатність до інноваційного використання, удосконалення виховних технологій психолого-педагогічного та соціального супроводу учнів, системного формування особистісної педагогічної майстерності, реалізації здібностей вчителя-новатора, порадирика, помічника, партнера; – *організаційно-інформаційна функція* полягає у залученні учнів до системної пізнавально-оздоровчої діяльності, забезпеченні їх інформацією, що необхідна для ефективної реалізації їх супроводу в різних структурних компонентах освітньо-оздоровчого середовища школи; – *контрольно-оцінна та корекційно-мотиваційна функція* педагога полягає у створенні виховних умов, які необхідні для виникнення практичних, духовних, здоров'ятворчих стимулів, мотивів, інтересів, потреб до особистісно орієнтованого формування у учнів культури здоров'я людини; – *аналітична функція* педагога в умовах супроводу учнів полягає у дослідженні результатів його реалізації з метою удосконалення, модернізації, оптимізації.

Результатом аналітичної функції педагога є оптимальна реалізація системи управління діяльністю учнів в умовах означеного супроводу, який використовується як виховна технологія формування у школярів «Образу Я», який включає знання відносно самого себе з різним рівнем усвідомлення, диференціації, узагальнення, теоретичної і практичної цінності людини. Аналітична функція педагога в цій виховній системі забезпечує підготовку свідомості учнів до динаміки актуалізації і зміни позицій, намірів, дій, вчинків в процесі

реалізації супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності в залежності від особливостей взаємодії, співтворчості всіх суб'єктів освітнього процесу.

Досягався позитивний ефект супроводу учнів за рахунок таких його властивостей, як: інформативність, операційність, дозованість впливу педагогічних чинників (індивідуальний темп, доступність, оперативне засвоєння, практичне використання, усвідомлення духовно-ціннісного значення здоров'ятворчих навантажень) та оперативний зворотній зв'язок в системах «учень – педагог», «учень – учень», «учень – колектив класу», «педагог – колектив класу», на основі яких вчитель оптимізує супровід пізнавально-оздоровчої діяльності учнів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В процесі проведеного дослідження встановлено, що соціальний, психолого-педагогічний супровід в процесі освітньо-виховної, фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів забезпечує формування:

– впевненості у своїх психомоторних, інтелектуальних можливостях; – адекватної самооцінки; – комфортного психоемоційного стану; – радості і задоволення від спілкування та своєї діяльності; – усвідомленої конкурентоспроможності; – знань і умінь особистісної психоемоційної саморегуляції та нервово-м'язової релаксації; – мотивації досягнення, індивідуальної позитивної Я-концепції особистості кожного учня. Структура психолого-педагогічного та соціального супроводу пізнавально-оздоровчої діяльності учнів є локусом найвищого рівня відображення змісту, педагогічних і фізкультурно-оздоровчих, виховних цінностей, інтерактивних, дидактичних технологій гарантованого формування у них культури здоров'я як соціально-суспільної цінності. Подальші перспективи дослідження вбачаємо у вивченні та розробці рекомендацій щодо наповнення супроводу оздоровчими технологіями, які спрямовані на соціалізацію учнів з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник. Київ : Логос, 2003. 134 с.
2. Григоренко В.Г. Педагогічні технології особистісно орієнтованого формування у учнів загальноосвітньої школи культури здоров'я: теорія та практика / за ред. В.Г. Григоренка, С.О. Омельченко. Слов'янськ : Вид-во СДПУ, 2010. 346 с.
3. Григоренко Г.В. Здоров'ятворча компетентність підлітків та умови її формування в соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Слов'янськ : вид-во Б.І. Маторіна, 2016. 315 с.
4. Капська А.Й., Пеша І.В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
5. Методичні аспекти соціально-педагогічної діяльності: колективна монографія / за заг. ред. Л.О. Данильчук, І.Ф. Лизун. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2017. 352 с.
6. Омельченко С.О., Пристинський В.М. Соціалізація дітей і підлітків засобами освітньо-виховної оздоровчої роботи : навчально-методичний посібник . Слов'янськ : вид-во ДВНЗ «ДДПУ», 2014. 208 с.
7. Теоретико-методологічні засади процесу соціалізації дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі : методичні рекомендації. Херсон, 2013. 48 с.
8. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика. Луганськ, 2006. 320 с.
9. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
10. Шевченко Ю.М. Педагогічна деонтологія : навчально-методичний. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 130 с.

REFERENCES:

1. Bezpalko O.V. (2003). *Sotsialna pedahohika v skhemakh i tablyttsyakh [Social pedagogy in schemes and tables]*. Kyiv : Lohos, 134 s. [in Ukrainian].
2. Hryhorenko V.H. (2010). *Pedahohichni tekhnolohii osobystisno oriientovanoho formuvannia u uchniv zahalnoosvitnoi shkoly kultury zdorovia: teoriia ta praktyka [Pedagogical technologies of personally oriented formation of a culture of health in pupils of a comprehensive general school: theory and practice]* Hryhorenko V.H., Omelchenko S.O. (Ed.). Sloviansk : Vyd-vo SDPU, 346 s. [in Ukrainian].
3. Hryhorenko H.V. (2016). *Zdoroviatvorcha kompetentnist pidlitkiv ta umovy yii formuvannia v sotsialno-pedahohichnii diialnosti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Health-saving competence of adolescents and the conditions*

of its formation in the socio-pedagogical activity of a general educational institution]. Sloviansk : Vyd-vo B.I. Matorina, 315 s. [in Ukrainian].

4. Kapska A.I., Piesha I.V. (2012). *Sotsialnyi suprovid riznykh katehorii simej ta ditej [Social support for different categories of families and children].* Kyiv : Tsentр uchbovoi literatury, 232 s. [in Ukrainian].

5. Danylchuk L.O., Lyzun I.F. (2017). (Ed.). *Metodychni aspekty sotsialno-pedahohichnoyi diyalnosti [Methodical aspects of socio-pedagogical activity].* Khmelnytskyy : FOP Tsyupak A.A. [in Ukrainian].

6. Omelchenko S.O., Prystynskyi V.M. (2014) *Sotsializatsiya ditej i pidlitkiv zasobamy osvithno-vykhovnoyi ozdoro-vchoyi roboty [Socialization of children and adolescents by means of educational and educational work].* Sloviansk : vyd-vo DVNZ «DDPU» [in Ukrainian].

7. Teoretyko-metodolohichni zasady protsesu sotsializatsiyi ditej ta uchnivskoyi molodi v suchasnomu osvithnomu prostori [Theoretical and methodological principles of the process of socialization of children and students in modern educational space] (2013). Kherson [in Ukrainian].

8. Kharchenko S.Ya. (2006). *Sotsializatsiya ditej ta molodi v protsesi sotsialno-pedahohichnoyi diyalnosti [Socialization of children and young people in the process of socio-pedagogical activity].* Luhansk. [in Ukrainian]

9. Shevtsiv Z.M. (2012) *Osnovy sotsialno-pedahohichnoyi diyalnosti [Fundamentals of socio-pedagogical activity].* Kyiv : Tsentр uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

10. Shevchenko Yu.M. (2018) *Pedahohichna deontolohiya [Pedagogical deontology].* Melitopol : Vydavnycho-poli-hrafichnyy tsentr «Lyuks» [in Ukrainian].